ئەمە چۆن زمان بەکار دەنین؟!..

سەدیق سەعید ڕواندزی

هەموو زمانێکی شیعری، هەڵگری بونیادێکی واتاییە، بەو مانایەی زمان لە دەقی شیعریدا، ئەگەر لە ئاستی دەربڕین و فەهمیشدا مانایەکی دیاریکراوی هەبێت، ئەوا هەمان ئەو زمانە دەشێ لە چەندین دەلالەتی دیکەی زمانەوانی بیخوێنینەوە. بێگومان هەموو دەقێك هەڵگری مانایەکە، بۆیەشە لە ڕێی زمانەوە ئەو مانایە دەگەیەنرێت.زمان لە دەقی ئەدەبیدا، هەمان ئەو زمانە میللییە نییە، کە دەشێ بە ئاسانی لە ماناکەی بگەین، بەڵکو دەتوانین هەمان ئەو زمانە بە چەندین مانا بارگاویی بکەین. یەکێك لە ئەرکە بنچینییەکانی زمان گەیاندنە، بگرە زمان خۆی، وەك ئامرازێك بۆ پەیوەندی و گۆڕینەوەی بیروڕا، ئامانج لێی گەیاندنی پەیام و گوتارێکە بۆ ئەویتر. لێرەوەش گەر لە ڕووبەرە کۆمەڵایەتییەکەی زماندا، تەنێ گەیاندنەکە مەبەست بێت، ئەوا لە زمانی نووسیندا، شێوە و چییەتی و چۆنیەتی ئەو گەیاندنەش لە فۆڕمە دیارەکانی زمانە، چونکە زمانی دەق، زمانێکی مانایی، هونەریی و ئستاتیکییە و نابێ بە هەمان فۆڕمی کۆمەڵایەتییانەی زمان، لە میانەی پەیوەندی ئاسایی کۆمەڵایەتی بەکاربێت، هەر ئەمەشە نووسین لە زمانی ئاسایی جیا دەکاتەوە، چونکە نووسین بە مانای داڕشتن و ڕێکخستن و بەواتاییکردنی زمان. لەو ڕوانگەیەوە، گەر سەرنج لە زمانی نووسینی بەشێکی زۆر لە نووسەران بدەین، دەبینین ڕەچاویی ئەو ڕێکخستنە هونەریی و مانایەی زمان ناکەن و تەنها لە ڕووکاری دەرەوەدا، سەرنجی زمان دەدەن، کە ئەمەش هەڵەیە و جۆرێکە لە درك نەکردن بە هونەری بەرجەستەکردنی زمان لە دەقدا. بۆ نموونە: هاوڕێیەکەم، کۆمەڵە شیعرێکی بە ناوی (لێرە ڕۆژ بێ تام درژە) بڵاوکردۆتەوە. ئەم ناونیشانە لە ئاستی فۆڕمی زماندا دیارە مەبەستەکەی ڕوونە، بەڵام گەر بپرسین تامی ڕۆژ چۆنە؟! ئەوا بێگومان ئەم ناونیشانە ناتوانێت، دەلالەتی واتایانەی خۆی لە ڕووی ناوەڕۆکەوە بگەیەنێت، چونکە لە بنەڕەتدا ڕۆژ تامی نییە و تامکردن پەیوەندی بە هەستەکانەوە هەیە و هەستەکانیش دەبێ ئەزموون بکرێن، ئەوکات دەردەکەوێت پەیوەندی ئەمە بە شتەکانەوە لە ڕووی هەستییەوە چۆنە. هەڵبەتە زمانی شیعری، زمانی سمبولی و مەجازییە، بەڵام دواجار ئەوەی لە دەق بە گشتی و شیعریش بە تایبەتی بوونی هەیە مانایە، بەو پێیەی خوێنەر لە پاڵ چێژ و جوانی

زمان، مانای بەلاوە مەبەستە، لێرەوەش ئەم ناونیشانە شیعرییانە ناکەوێتەوە. گەر لە بری تام وشەی (بێ ئەندازە، یان بێ سنوور درێژە) بەکارهاتبا، ئەوا مانای شیعرییانەی خۆی دەگەیاند، بەو پێیەی ڕۆژ دوانزە کاتژمێرە و ئەو ڕۆژەی شاعیریش وەسفی کردووە، لە دوانزە کاتژمێر زیاترە، بەمەش پێوانەی زەمەن و پێوانەکردنی کات لە ڕووی واتاییەوە هاوواتا دەبوو لەگەڵ ناونیشانە شیعرییەکە، پێچەوانەی تام، چونکە زەمەن پێوانە دەکرێت و چوارچێوەیەکی فیزیکی و مێژوویی هەیە و ئەمە لە کرداری هەستی تامکردندا بوونی نییە. گریمان گەر لە بری ڕۆژ، ڕۆگاریش بەکارهاتبا، ناونیشانەکە زۆر جوانتر و پڕ ماناتر دەبوو، چونکە زۆرجار دەگوترێت، ڕۆژگارێکی تفت و تاڵمان بە سەر برد، بەڵام هەرگیز ناڵێین، ڕۆژێکی تفت و تاڵمان بە سەر برد، چونکە لە ڕۆژگاردا زەمەن کراوەیە، بەڵام لە ڕۆژدا دیاریکراوە و داخراوە، چونکە دوانزە کاتژمێرە، بەو پێیەی شەو و ڕۆژ بەسەر یەکەوە بیست وچوار کاتژمێرە.

*ئەم بابەتە لە هزروهونەری ڕۆژنامەی خەبات ژمارە(244) لە 19/2/2026 بلاوکراو□ت□و□.